

УДК 687.016.5:687.13:687.152

**АНАЛІЗ ФУНКЦІЙ ТА РОЗРОБЛЕННЯ ВИМОГ ДО СКАУТСЬКОГО
ФОРМЕНОГО ОДЯГУ**

Ю. Б. КОКОЯЧУК, О. М. ТРОЯН

Хмельницький національний університет

Розроблено групи вимог до скаутського форменого одягу відповідно до його функцій, призначення та умов використання. Авторами наведена характеристика та визначено зв'язок функцій та вимог до скаутського форменого одягу

Активна соціальна позиція дітей та молоді України зумовлює їх участь у діяльності скаутських організацій, що наповнюють змістом вільний час дітей, виховують підростаюче покоління на засадах моралі, здорового способу життя, любові до природи та Батьківщини. Основними формами занять з дітьми в цих організаціях є семінари, тренінги, мандрівки, табори, мистецькі, спортивні, туристичні змагання та щотижневі зустрічі. Для участі в перелічених заходах обов'язковим є використання скаутського форменого одягу (СФО) як знакового елементу організації. Проте, питанню проектування СФО досі не приділено належної уваги науковців. Хоча, після підписання Указу Президента України «Про заходи щодо сприяння розвитку пластового (скаутського) руху в Україні» [1] значно активізувались наукові дослідження діяльності скаутських організацій у галузі історичних, педагогічних, психологічних наук, фізкультури та спорту.

В Україні СФО як вид асортименту виник у 1913 р., коли П. Франко (син письменника І. Франка) розробив одяг для організації «Пласт», що була заснована 1911 р. у Львові. Сьогодні ця організація об'єднує понад 10 000 осіб, більшість з яких – діти віком 11–17 років, і є найбільш чисельною та соціально активною з близько 10 скаутських організацій України. Тому подальші дослідження СФО доцільно проводити на прикладі організації «Пласт».

Майже сторічний досвід використання СФО в діяльності «Пласту» свідчить, що такий одяг має важливе значення як для його власника, так і для організації в цілому. СФО підтверджує належність до організації та підтримання її принципів, інформує про вміння та заслуги; дисциплінує, об'єднує та дозволяє легко ідентифікувати членів організації; стимулює їх до праці над собою а також сприяє залученню до організації нових членів та прихильників. Але, як показало анкетне опитування членів організації «Пласт», сучасний СФО не повністю задовольняє споживачів, оскільки не завжди враховує особливості скаутських організацій, призначення та умови експлуатації цього одягу. Це зумовлено тим, що інформаційна база для проектування та виготовлення СФО є недостатньою: відсутня необхідна технічна та проектна документація, а також науково-обґрунтовані рекомендації, основані на дослідженні цього одягу як одного з обов'язкових атрибутів скаутських організацій.

У зв'язку з динамічним розвитком і популярністю скаутських організацій в Україні, підвищеною увагою до їхньої діяльності з боку держави, засобів масової інформації, науковців та громадськості, постає питання забезпечення членів скаутських організацій якісним форменим одягом. А цього неможливо досягти без визначення функцій та наукового обґрунтування вимог до цього одягу.

Саме тому актуальним є дослідження умов використання СФО та специфіки діяльності скаутських організацій, визначення основних функцій та груп вимог до СФО, що матиме значний вплив на процес проектування вищезазначеного одягу.

Об'єкти та методи дослідження

Об'єктом даного дослідження є процес визначення функцій та груп вимог до СФО. При вирішенні поставлених у роботі завдань використано методи аналізу, синтезу та класифікації.

Постановка завдання

Згідно з [2] функція одягу – це службова роль, яку він виконує відповідно до призначення. За визначенням Т. В. Козлової – «функція (з лат. *functio* – відправлення, діяльність, призначення) – означає обов'язок, коло діяльності» [3]. Проблему класифікації функцій одягу розглянуто в роботах Т. В. Козлової, С. В. Куренової, Л. П. Шершньової, І. Б. Ульяненко та Є. Б. Коблякової [2–6], а функцій форменого одягу – О. О. Слітюк [7]. Функції дитячого форменого одягу для школярів досліджено в рамках дисертаційних досліджень російських учених [8–10]. З. З. Хохаєва [8] вказує на важливу роль одягу у вихованні дитини, що досі не завжди враховується в текстильній та легкій промисловості. Н. Ю. Суконцева [9] детально розглядає захисну функцію дитячого одягу, враховуючи особливості функціональної діяльності дитячого організму. Ж. А. Юсупова [10] пропонує структурну схему основних функцій дитячого одягу, де акцентує увагу на «перетворюючій» функції, тобто адаптації одягу до вікових, динамічних та кліматичних змін і шкільних умов. Проте, системи функцій одягу, що запропоновані в перелічених роботах, не можуть бути використані для проектування СФО, оскільки не враховують особливостей діяльності скаутських організацій, призначення та умови експлуатації зазначеного одягу.

У результаті даного дослідження необхідно вирішити наступні завдання: вивчити специфіку діяльності скаутських організацій, дослідити умови експлуатації СФО, визначити функції цього одягу та встановити зв'язок функцій та груп вимог до СФО.

Результати та їх обговорення

Внаслідок тривалого спостереження за діяльністю скаутських організацій та анкетного опитування членів і керівників організації «Пласт» виявлено, що, в залежності від виду діяльності, скаути використовують формений одяг від 1 до 14 годин на добу, в приміщенні або на відкритому повітрі (табл. 1).

Встановлено, що особливим видом скаутської діяльності є табір, під час якого також проводять інші заходи: гурткові заняття, спортивні, мистецькі, інтелектуальні змагання, участь у богослужінні,

мандрівки, тренінги. Щороку «Пласт» організовує понад 150 виховних таборів різної спеціалізації: спортивні, морські, з повітроплавання, мистецькі, лижні, альпіністські, археологічні, кінні, екологічні [11]. Табори для дітей віком від 11 років відбуваються в умовах наметових містечок (крім лижних таборів), за межами населених пунктів, за відсутності батьківської опіки. Тому під час перебування в таборі вплив погодно-кліматичних умов та біологічного середовища на організм дитини є значно сильнішим, ніж за звичайних обставин (у місті, за наявності приміщень, в яких можна сховатись від негоди). Для детальнішого дослідження умов, у яких використовують СФО необхідним є вивчення погодно-кліматичних особливостей регіону України, де найчастіше відбуваються скаутські заходи.

Для клімату України характерні часті зміни погоди, що пов'язано з надходженням циклонів і антициклонів. Середня швидкість вітру в Україні сягає 4 м/с. Кількість атмосферних опадів зменшується із заходу на південь країни, від 600 – 700 мм до 300 мм відповідно. Найбільша кількість опадів випадає в Карпатах - близько 1600 мм.

Скаутські табори, походи та мандрівки в Україні переважно відбуваються в горах, у лісі, поблизу природної водойми, найчастіше в Карпатах. Як відомо з [12], для Карпат характерна збільшена кількість опадів та понижена температура повітря, порівняно з сусідніми рівнинними територіями, причому зниження температури повітря відбувається по вертикалі знизу вгору.

Враховуючи наявність вільного часу та канікул у дітей, а також сприятливість погодно - кліматичних умов, скаутські табори та мандрівки найчастіше відбуваються в період з травня до вересня. Тому, в рамках даного дослідження, доцільно детальніше розглянути особливості відповідних сезонів: для весняного сезону характерна середньодобова температура повітря від 0° до +15°С та нестійка погода, в Карпатах цей сезон триває близько 100 днів; для літнього сезону середня температура повітря становить більше +15°С, літо в досліджуваному регіоні триває до 95–100 днів; для осіннього сезону характерна середня температура повітря від +15° до 0°С, погода, як і навесні, нестійка, осінь у Карпатах триває до 100 днів [12].

Під час перебування в скаутському таборі чи мандрівці кожен з учасників виконує багато нових та складних обов'язків: розпалювання вогнища, приготування їжі, збирання дров, охорона табору, будова таборових споруд, тощо. У результаті такої діяльності збільшуються статичні, динамічні та психологічні навантаження а також перевантаження аналізаторів (зорових, слухових, тактильних), тому однією з важливих функцій СФО є захист від негативного впливу фізіолого-психологічного середовища (F_y1.1).

Таблиця 1. Характеристика видів діяльності скаутських організацій

Вид діяльності	Характеристика діяльності	Тривалість	Сезонність	Умови проведення		Регламент та тривалість використання СФО
				На відкритому повітрі	В приміщенні	
Табір	Проживання в наметах, виконання стройових вправ, тематичні заняття, самостійне приготування їжі, рухливі ігри, змагання, творча діяльність (співи, акторство, танці, художня праця, тощо)	Від 10 до 16 днів	Травень-серпень	+	-	Обов'язкове, 2-14 год. на добу
			Вересень-квітень	+	+	
Мандрівка	Долання великої відстані пішки (рідше на велосипедах), виконання стройових вправ, самостійне приготування їжі, ночівля в наметах	Від 5 ÷ 8 год до 3 днів	Протягом року	+	-	Обов'язкове при виконанні стройових вправ, 2 год. на добу
Гурткове заняття	Тематичні заняття, виконання стройових вправ, рухливі ігри, творча діяльність (співи, акторство, художня праця), тощо.	Від 1,5 до 3 год	Вересень-травень	-	+	Обов'язкове, 2-5 год на добу
Тренінг	Навчальні лекції, дискусії, практичні заняття, виконання стройових вправ, рухливі ігри, творча діяльність (співи, акторство, повітроплавання, танці, художня праця, тощо)	Від 8 год до 3 днів	Вересень-травень	+	+	Обов'язкове, 8-14 год. на добу
Святковий захід, акція	Виконання стройових вправ, рухливі ігри, змагання	Від 2 год до 3 днів	Протягом року	+	+	Обов'язкове, 2 – 14 год. на добу
Участь у богослужінні	Виконання стройових вправ	Від 1 до 5 год	Протягом року	+	+	Обов'язкове, 1-5 год. на добу
Змагання	Виконання стройових вправ, участь у змаганнях, перегляд змагань інших команд	Від 8 год до 3 днів	Вересень-травень	+	+	Обов'язкове, 2-8 год. на добу

Враховуючи особливості клімату досліджуваного регіону, часту мінливість погодних умов, відсутність приміщень, де можна сховатись від опадів, вітру чи сонця, збільшується роль одягу, що може захистити організм дитини від температури навколишнього середовища, сонячної радіації, атмосферної та ґрунтової вологи, вітру, тому однією з основних функцій СФО є функція захисту від негативного впливу природного середовища (F_y 1.2).

Одним з напрямків виховної методики скаутських організацій є розвиток любові до природи, що досягається в результаті дослідження її законів та життя серед природи протягом тривалого часу (до 50 днів). А це, в свою чергу, несе небезпеку укусів комах, паразитів, дію грибків, бактерій, рослин, що можуть спричинити отруєння, хвороби та травми, тому не менш важливою для СФО є функція захисту організму від впливу біологічного середовища (F_y1.3).

На думку сучасних педагогів та психологів, для сучасних дітей характерна підвищена рухова активність. Враховуючи умови перебування у таборі (наявність річок, дерев, відкритого вогнища, відсутність батьківської опіки), збільшується ризик отримання травм: подряпин, ударів. Тому необхідною функцією СФО є захист організму дитини від механічних пошкоджень (F_y1.4).

Для усіх скаутських заходів характерний чіткий графік і визначена програма, тому часто доводиться виконувати завдання та вправи дуже швидко. Особливим видом діяльності скаутських організацій є комплекс стройових вправ, що чітко регламентовані та вимагають належного виконання визначених рухів руками, ногами, станом, головою. Тому дуже важливо щоб СФО забезпечував оптимальні умови для виконання цих вправ, тобто зручність одягу в статиці та динаміці (F_y 2.1).

Оскільки більшість пластових занять відбуваються на відкритому повітрі, діти мають можливість багато рухатись, бігати, стрибати. Відомо, що виконання активних рухів веде до збільшення енерговитрат та зміни мікроклімату організму, а підвищена чутливість дітей та підлітків до таких змін вимагає забезпечення комфортності повітряного, теплового стану та нервової системи організму [9]. Враховуючи вищезазначене, для СФО важливою є функція забезпечення комфортності (F_y 2.2).

Ретроспективний аналіз СФО з часу його виникнення і до сьогодні [13] дозволив виявити певні спільні риси, схожість форми, силуетів, деталей, характерних для СФО, що дозволяє нам стверджувати про наявність скаутського стилю, властивого цьому виду одягу. Встановлено, що для скаутського стилю притаманні стримана форма одягу та деталей, що мають схоже функціональне призначення (місце для зберігання свистка, записника, олівця, ножа, сірників). Для СФО характерні піщані, болотні та хакі відтінки кольорового вирішення; наявність шийної хустки, головного убору, емблем та символіки організації, великої кількості значків, нашивок, шевронів та деталей, які у СФО є значно яскравіші та більш кольорові ніж, наприклад, у форменому одязі військовослужбовців, тобто вони прикрашають СФО і роблять його більш привабливим для дітей. Перелічені особливості зустрічаються не тільки в одязі скаутів України, вони характерні також для світового скаутського руху, що і дозволяє нам виділити окремий скаутський стиль, який, на нашу думку, є підвидом спортивного стилю.

Варто відмітити, що СФО є досить складним видом асортименту тому, що він повинен враховувати традиційність, притаманну своєрідному скаутському стилю, а також відповідати сучасним

вимогам до дитячого, форменого, корпоративного одягу. Для врахування перелічених особливостей необхідно детальніше розглянути соціально-психологічні функції ($F_{сп}$) СФО.

В умовах сучасних інформаційних технологій, враховуючи підвищену увагу до діяльності скаутських організацій з боку держави, засобів масової інформації та громадськості, особливо важливим є зовнішній вигляд членів скаутських організацій, зокрема їх формений одяг. Адже саме одяг є «візитною карткою», що сприяє рекламі організації та дозволяє залучити нових членів і прихильників. Члени українських скаутських організацій періодично представляють Україну на скаутських заходах у різних країнах світу, де їхній формений одяг є однією з основних ознак презентації організації. Враховуючи вищезазначене, СФО виконує інформаційно-презентаційну функцію ($F_{сп}$ 1.1).

За період існування скаутських організацій, зокрема «Пласту», в СФО склались стійкі традиції, що забезпечують історичну спадковість організації. А це, в свою чергу, дозволяє легко ідентифікувати членів організації серед інших людей. Використання СФО та відповідних шевронів, емблем та нашивок, що прикріплюють на нього, символізує належність до організації, інформує про звання, заслуги, досягнення та вміння його власника. Таким чином, СФО виконує знаково-символічну функцію ($F_{сп}$ 1.2).

Завдяки кольору, формі, деталям, значкам і шевронам, СФО забезпечує невербальне спілкування, передачу відомостей та регуляцію відносин між членами організації та іншими людьми. На гурткових заняттях скаути вчаться надавати першу медичну допомогу, рятувати життя, приносити користь оточуючим.

Наявність форменого одягу в членів організації інформує оточуючих про отримані знання та можливість допомоги в разі потреби. Враховуючи вищезазначене, СФО виконує візуально-комунікативну функцію ($F_{сп}$ 1.3).

На думку Н.П. Онищенко, формений одяг є одним з основних методів виправлення негативних відхилень у поведінці членів організації «Пласт» [14]. Завдяки вчинкам і діяльності скаутів протягом останніх 100 років виробився певний позитивний імідж скаутських організацій. Тому пріоритетним завданням і обов'язком сучасних скаутів є виправдання довіри організації та підтримання її іміджу. Виховна система скаутських організацій наголошує на недопустимості вживання наркотиків, алкоголю, паління, безцільного проведення часу.

СФО підкреслює належність до організації та підтримання її принципів, тим самим відмежовує дитину від негативного впливу соціального середовища. Використання СФО має вирішальний вплив на формування у членів організації почуття гордості, престижності, відповідальності та патріотизму. Адже зовнішній вигляд форменого одягу скаута є відображенням досягнень і, водночас, нагородою за його заслуги. Виховна роль значків і шевронів, що прикріплюють на визначені ділянки СФО, полягає в тому, що право на них треба здобути, тобто отримати певний ступінь чи звання можна тільки за досягнення значних успіхів у скаутському навчанні та поведінці. Враховуючи вищезазначене, СФО виконує виховну функцію ($F_{сп}$ 2.1).

У результаті спостереження за діяльністю скаутських організацій, виявлено, що використання СФО сприяє дотриманню встановленого порядку, чітких правил і норм, тобто дисциплінує членів організації, що є життєво-важливим під час участі в масових заходах, таборах та мандрівках.

Отже, СФО виконує дисциплінаційну функцію ($F_{сп}$ 2.2).

З часу виникнення і до сьогодні для СФО характерна певна схожість з військовим одягом. Завдяки строгій формі СФО, його використання сприяє підтягнутості фігури та вихованню певної поведінки скаутів.

Стриманість, форменість та лаконічність цього одягу постійно нагадує скаутам про належність до організації, мобілізує та стимулює до активності, постійної готовності до дії, підтверджуючи відоме гасло всіх скаутів світу «Будь готовий!». Завдяки вищезазначеному, СФО виконує мобілізаційну функцію ($F_{сп}$ 2.3).

Для скаутських організацій характерне виховання особистості на принципах рівноправності та братерства. Використання однотипного форменого одягу нівелює соціальні, національні та культурні відмінності між дітьми, тобто забезпечує вищезазначені принципи, а також сприяє розвитку корпоративного духу організації. Крім того, СФО є об'єднуючим елементом членів скаутських організацій України та всіх скаутів світу. Таким чином, досліджуваний одяг виконує зрівнюючо-об'єднувальну функцію ($F_{сп}$ 2.4).

Як відомо [3], одяг повинен виховувати та розвивати естетичні смаки дитини. Також завдяки одягу можливе корегування зовнішнього вигляду споживача, що досягається завдяки якості виготовлення та оздоблення одягу. Враховуючи вищезазначене, СФО повинен виконувати функцію композиційної та технологічної досконалості ($F_{сп}$ 3.1).

На відміну від інших видів одягу дитячого асортименту, для СФО характерний особливий скаутський стиль, зокрема стриманість і строгість форми та деталей, що найкраще забезпечує функцію відповідності образу організації ($F_{се}$ 3.2).

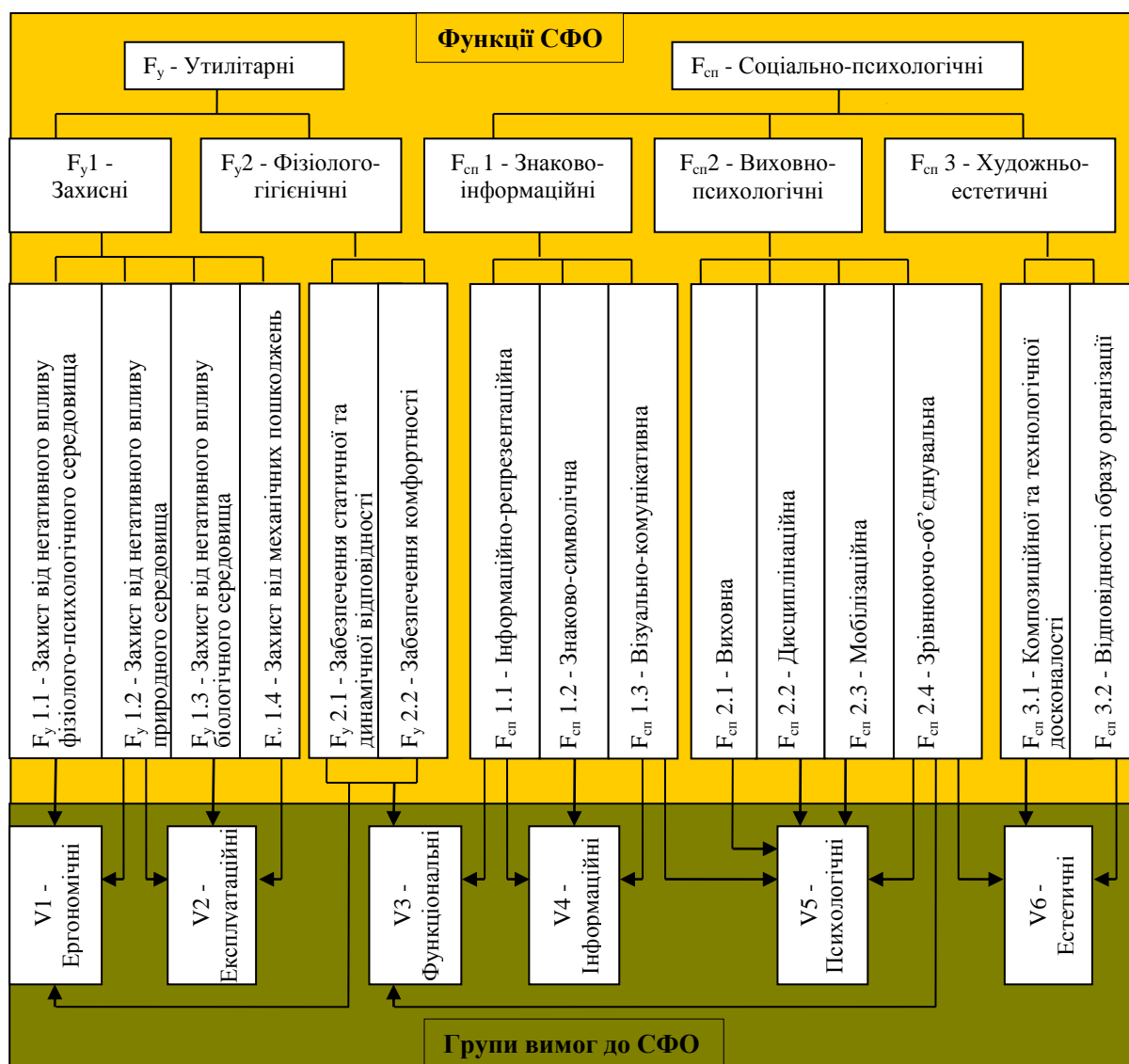
Залежно від виду діяльності, тривалості та умов використання, вагомість зазначених функцій значно відрізняється, тому визначити домінуючу функцію СФО досить складно. Наприклад, для табору чи мандрівки, на нашу думку, більш важливі утилітарні (F_y), а для святкових заходів у межах міста – соціально-психологічні ($F_{сп.}$) функції СФО.

Відомо, що своєрідність функцій одягу визначає особливості вимог, що висуваються до нього [8, 10]. Вимогами прийнято вважати інформацію про те, яким властивостям одягу надається перевага в залежності від його функцій та призначення.

Варто зазначити, що такі групи функцій СФО як знаково-інформаційні ($F_{сп1}$) та виховно-психологічні ($F_{сп2}$) не є характерними для інших видів асортименту одягу, тому раніше не розглядалися науковцями. Водночас вимог до одягу, які б забезпечували виконання зазначених функцій, у сучасній літературі також не виявлено.

Тому, в межах даної роботи ми пропонуємо крім відомих [2–4, 6, 15] додатково виділити інформаційні (V4) та психологічні (V5) групи вимог до одягу.

На основі проведених досліджень умов експлуатації та призначення СФО нами розроблено блок-схему функцій та груп вимог до цього одягу (рис.).

Блок-схема функцій та вимог до СФО

Завдяки наведеній блок-схемі вперше систематизовано функції СФО та виявлено їх зв'язки з групами вимог до даного виду одягу. Оскільки більшість функцій та груп вимог пов'язані між собою, при проектуванні СФО його доцільно розглядати як комплексний багатofункціональний об'єкт.

Висновки

1. У результаті систематизації інформації про призначення та умови експлуатації скаутського форменого одягу виявлено та розкрито закономірності розподілу його функцій, з урахуванням яких визначено та запропоновано групи вимог до цього одягу.

2. На основі виконаних досліджень розроблена номенклатура функцій та груп вимог до скаутського форменого одягу, яка представлена у вигляді блок-схеми, що дозволяє прослідкувати зв'язки між функціями та групами вимог до цього одягу.

3. Використання результатів проведеного дослідження дозволить визначити та науково обґрунтувати властивості скаутського форменого одягу та матеріалів для його виготовлення, що необхідно для проектування якісного скаутського форменого одягу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Указ Президента України «Про заходи щодо сприяння розвитку пластового (скаутського) руху в Україні» 279/2008 від 28.03.2008р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
2. Шершнева Л. П. Конструирование одежды : Теория и практика : Учебное пособие / Л. П. Шершнева, Л. В. Ларькина. – М. : Форум : Инфра-М, 2006. – 288 с.
3. Козлова Т. В. Моделирование и художественное оформление женской и детской одежды 2-е изд., перераб. и доп. / Т. В. Козлова, Л. Б. Ритвинская, З. Н. Тимашева. – М.: Легпромбытиздат, 1990. –320 с. : ил.
4. Куренова С. В. Конструирование одежды. Учебное пособие / Серия «Учебники, учебные пособия» / С. В. Куренова, Н. Ю. Савельева – Ростов н/Д. : – Феникс. - 2003. – 480 с.
5. Ульяненко И.Б. Некоторые вопросы промышленного изготовления спортивных костюмов / И.Б. Ульяненко // Швейная промышленность. – 1979. – №3. – с. 22–25.
6. Конструирование одежды с элементами САПР [Текст] : Учебник для вузов / Е. Б. Коблякова [и др.] ; ред. Е. Б. Коблякова. – 4-е изд., пер. и доп. – М. : Легпромбытиздат, 1988. –464с.:ил.
7. Слитюк Е. А. Разработка комплексной оценки качества форменной одежды по эстетическим показателям : дис. ... канд. техн. наук: 05.01.02 / Елена Александровна Слитюк. – К., 2007. – 181с. : ил.
8. Хохаева З. З. Разработка метода комплексного проектирования форменной одежды для учащихся образовательных учреждений Республики Северная Осетия-Алания: дис. ... канд. техн. наук : 05.19.04. / Зельяна Зауровна Хохаева. – М., 2005. – 173 с.
9. Суконцева Н. Ю. Исследование и разработка технологии комплексного проектирования одежды для школьников: дис. ... канд. техн. наук: 05.19.04. / Наталья Юрьевна Суконцева. – Шахты, 2003. – 251 с.
10. Юсупова Ж. А. Разработка исходной информации для формирования рационального гардероба и ассортимента детской одежды для школьников: дис. ... канд. техн. наук. : 05.19.04. / Жамиля Анваровна Юсупова – М., 2001. – 271 с.
11. Офіційний сайт Пласту: [Електронний ресурс]/ Режим доступу: <http://www.plast.org.ua>
12. Клімат України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.franko.lviv.ua/faculty/geology/phis_geo/fourman/E-books-FVV/Interactive%20books/Meteorology/Weather%20Forecasting/Weather%20Ukraine/Maps/Klimat%20regionu%20Ukraine/Climate%20Ukraine.htm.
13. Кокоячук Ю. Б. Формений одяг скаутських організацій: виникнення та розвиток / Ю. Б. Кокоячук, О. М. Троян // Вісник Хмельницького національного університету. Технічні науки. – 2010. – №4. – с. 192–198.
14. Онищенко Н. П. Корекція девіантної поведінки молодших школярів у процесі діяльності дитячих громадських організацій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія та методика виховання» / Н. П. Онищенко. – Херсон, 2003. – 20 с.
15. Бескоровайна Г. П. Проектирование детской одежды / Г. П. Бескоровайна, С. В. Куренова. – М.: Мастерство, 2002. – 96 с.